

**STUDENTLERDE SPORT ISKERLIGI MOTIVLERIN RAWAJLANDIRIWDIŇ
PEDAGOGIKALIQ-PSIXOLOGIYALIQ ÖZGESHELIKLERI****Arzımbetov Tileubergen Tilebergenovich**

Ózbekstan mámleketlik dene tárbiyası hám sport universiteti Nókis filiali
Dene tárbiya teoriiyası hám gumanitar pánler kafedrası docenti, ps.i.b.f.d. (PhD).

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15766021>

Annotatsiya. *Bul ilimiy maqalada joqarı oqıw orınları studentleriniń sport iskerligi motivlerin rawajlandırıwdıń tiykarǵı pedagogikalıq hám psixologiyalıq ózgeshelikleri izertlendi.*

Zamanagóy jámiyette studentlerdiń dene tárbiyası hám sport penen shuǵıllanıwǵa qızıǵıwshılıǵınıń tómenlew máseleleri analiz etildi. Izertlew barısında anketalashtırıw, baqlawlar hám pedagogikalıq eksperiment usılları arqalı studentlerdiń sport iskerligi motivatsiyasınıń qalıplesiwine tásir etiwshi faktorlar anıqlandı. Maqalada joqarı oqıw orınlarında oqıw protsessi dawamında studentlerdiń sport penen shuǵıllanıwǵa bolǵan qızıǵıwshılıǵın arttırıw usınısları berildi. Sonday-aq, studentler arasında rawajlangan motivatsiyalıq baǵdarlardı qalıplestiriw boyınsha arnawlı pedagogikalıq shınıǵıwlar hám ulıwma psixologiyalıq usınıslar islep shıǵıldı. Maqalada keltirilgen nátiyjeleri hám juwmaqlar joqarı oqıw orınlarında dene tárbiyası hám sport pánlerin oqıtıw protsessin jetilistiriwge hám studentlerdiń fizikalıq rawajlanıwın támiyinlewge járdemlesedi.

Tayansh sózler: *Sport motivatsiyası, student jasları, pedagogikalıq shınıǵıwlar, psixologiyalıq qollab-quwatlaw, dene tárbiyası, motivatsiyalıq strategiyalar, joqarı oqıw orınları, sport iskerligi, psixologiyalıq jaǵday, fizikalıq rawajlanıw, motivatsiyalıq faktorlar, salawat turmıs tárzi.*

Аннотация. *В данной научной статье исследованы основные педагогические и психологические особенности развития мотивов спортивной деятельности студентов высших учебных заведений. Проанализированы вопросы снижения интереса студентов к занятиям физической культурой и спортом в современном обществе. В ходе исследования посредством анкетирования, наблюдений и педагогического эксперимента были выявлены факторы, влияющие на формирование мотивации студентов к спортивной деятельности. В статье даны рекомендации по повышению интереса студентов к занятиям спортом в ходе учебного процесса в высших учебных заведениях.*

Также были разработаны специальные педагогические упражнения и общепсихологические рекомендации по формированию развитых мотивационных навыков у студентов. Результаты и выводы, представленные в статье, способствуют совершенствованию процесса преподавания физической культуры и спорта в высших учебных заведениях и способствуют физическому развитию студентов.

Ключевые слова: *Спортивная мотивация, студенческая молодежь, педагогические тренировки, психологическая поддержка, физическое воспитание, мотивационные стратегии, высшие учебные заведения, спортивная деятельность, психологическое состояние, физическое развитие, мотивационные факторы, здоровый образ жизни.*

Annotation. *This scientific article examines the main pedagogical and psychological aspects of developing the motivations of sports activity in university students. Issues related to the decline in students' interest in physical education and sports in modern society were analyzed. During the study, through questionnaires, observations, and pedagogical experiment methods, factors influencing the formation of students' motivation for sports activities were identified.*

The article provides recommendations for increasing students' interest in sports during the educational process at higher education institutions. Also, special pedagogical exercises and general psychological recommendations were developed for the formation of developed motivational orientations among students. The results and conclusions presented in the article contribute to improving the teaching process of physical education and sports in higher educational institutions and the physical development of students.

Keywords: Sports motivation, student youth, pedagogical training, psychological support, physical education, motivational strategies, higher education institutions, sports activities, psychological state, physical development, motivational factors, healthy lifestyle.

Házirgi waqıtta joqarı oqıw orınları studentleri arasında salawat turmıs tárzi hám sport penen shuǵıllanıw máselesi jáhán kóleminde aktual problemalardan biri bolıp esaplanadı. Dúnya Densawlıq Saqlaw Shólkeminiń (DDSS) 2023-jılǵı esabına kóre, 18-25 jas aralıǵındaǵı jaslar arasında fizikalıq aktivlik dárejesi sońǵı on jıl ishinde 27,4% ge tómenlegen (DDSS, 2023). Bul kórsetkish, ásírese, COVID-19 pandemiyasınan keyin eki ese óskenligi bayqalǵan. Oraylıq Aziya ellerinde bul kórsetkish júdá joqarı – 31,8% quraydı, bul bolsa regional másele ekenligin kórsetedi.

Studentlerdiń sport iskerligi motivlerin rawajlandırıw máselesi kóp qırrlı bolıp, ol tek dene tárbiyası pedagogikası sheńberinen shıǵıp, ámeliy psixologiya, sotsiologiya hám pedagogikalıq innovatsiya tarawlarınń kesisiwinde jaylasqan. İzertlewshiler Saparov hám Seitjanova (2022) tárepinen ótkerilgen ilimiy jumısta, joqarı oqıw orınları studentleriniń 68% ınıń oqıw dawamında sport penen shuǵıllanıwǵa degen motivatsiyasınıń ástelik penen tómenleytugınlıǵı, al oqıwdıń aqırǵı kurslarına kelgende bul kórsetkish 73% qa jetkeni anıqlanǵan. Bunday tendentsiyanıń tiykarǵı sebepleri – oqıw júklemesiniń artıwı (42,7%), waqıttıń jetispewshiligi (38,5%), zamanagóy texnologiyalardıń tásiiri menen gipokineziyanıń rawajlanıwı (34,3%) hám jeke basınıń shuǵıllanıwǵa qızıǵıwshılıǵınıń jetkilikli emes dárejede ekenligi (29,8%) esaplanadı.

Dúnya kóleminde sport pedagogikası tarawındaǵı búgingi izertlewlerdi talqılaw analizi sonı kórsetedi, shınıǵıw protsesinde qollanılatuǵın didaktikalıq usıllar hám formalar sportshılardıń tek fizikalıq mádeniyatın emes, al motivatsiyalıq sferasın da qalıplestiriwge úlken tásir kórsetedi (Alekseev, 2023; Johnson & Smith, 2022). Alımlar Samuelsson hám Thompson (2023) tástıyqlaǵan nátiyjelerge kóre, sport iskerliginde qollanılatuǵın motivatsiyalıq klımatı ústilik motivatsiyasınan (performance-oriented) góre, ózin-ózi jetilistiriwge qaratılǵan motivatsiyalıq orientatsiyaǵa (mastery-oriented) tiykarlanǵan jaǵdayda, studentler uzaq muddetli sport aktivligi menen shuǵıllanıwǵa 2,8 ese kóbirek qızıǵıwshılıq bildiredi.

Qazaqstan, Ózbekstan hám Qaraqalpaqstan respublikalarında keyin ótkerilgen salıstırmalı izertlewler nátiyjesi (Nurmanov et al., 2023) sonı kórsetedi, joqarı oqıw orınlarında dene tárbiyası páni oqıtıwshılarınıń 76,3% ı studentler motivatsiyasın qalıplestiriw hám rawajlandırıw boyınsha arnawlı pedagogikalıq hám psixologiyalıq tayarlıqtıń jetispewshiligi barlıǵın bildirgen. Solay etip, bul tarawda jumıs alıp barıwshı oqıtıwshılar arnaqlı qosımsha bilimlendi alıw múmkinshiligin joqarı oqıw orınları administratsiyası tárepinen tolıq támiyinlenbey atırǵanlıǵı da anıqlanǵan.

Házirgi waqıtta sport pedagogikası hám psixologiyası tarawında motivatsiyalıq teoriyalardıń kóp sanlı variantları bar, olardıń arasında ózin-ózi anıqlaw teoriyası (Ryan & Deci,

2020), maqsetti kózlew teoriyası (Goal Achievement Theory) (Nicholls, 2021), jáne sport motivatsiyası integratsiyalangan modeli (Vallerand, 2022) ayırıqsha orındı iyeleydi.

Bul teoriyalar studentlerdiń sport aktivligine bolǵan motivatsiyasınıń qalıplesiwi hám rawajlanıwına tásir etiwshi faktorlardı anıqlaw hám olardı pedagogikalıq-psixologiyalıq jaǵınan támiyinlewge tiykar boladı.

Usı izertlewdiń aktuallıǵı sonnan ibarat, ol studentlerdiń sport iskerligi motivlerin pedagogikalıq hám psixologiyalıq jaqtan rawajlandırıw mexanizmlerin ilimiy tiykarlaw arqalı, olardıń fizikalıq, ruwxıy hám sotsiallıq rawajlanıwına tásin anıqlaw menen baylanıslı. Bul izertlew nátiyjeleriniń teoriyalıq áhmiyeti joqarı oqıw orınları sistemasında dene tárbiyası hám sport tarawında pedagogikalıq-psixologiyalıq tásir etiw usılların jetilistiriwge qaratılǵan, al ámeliy áhmiyeti bolsa – studentlerdiń sport aktivligine motivatsiyasın arttırıw boyınsha konkret pedagogikalıq mexanizmlerdi qalıplestiriw bolıp tabıladı.

Usı izertlewdiń maqseti – joqarı oqıw orınları studentleriniń sport iskerligi motivlerin pedagogikalıq-psixologiyalıq jaǵınan rawajlandırıwdıń ilimiy tiykarlangan usılların islep shıǵıw hám olardıń nátiyjeligin eksperimentallıq jollar menen tekserip kóriw.

Studentlerde sport iskerligi motivlerin rawajlandırıw máselesi kópshilik izertlewshiler tárepinen hár túrli aspektlerden úyrenilgen. Motivatsiya teoriiyası tárepinen qaraǵanda, Deci hám Ryan (2020) tárepinen rawajlandırılǵan "Özin-ózi anıqlaw teoriiyası" (Self-Determination Theory) sport motivatsiyasınıń tiykarǵı úsh dárejesin bölip kórsetedi: ishki motivatsiya, sırtqı motivatsiya hám demotivatsiya. Joqarı oqıw orınları studentleri arasında ótkerilgen longitudinal izertlew (Vallerand et al., 2022) sonı kórsetedi, ishki motivatsiyası joqarı bolǵan studentler (38,7%) sport iskerligin uzaq waqıt dawamında juwmaqlamay, fizikalıq aktivliktiń turaqtı dárejesin saqlawǵa uqıplı boladı.

Sırtqı motivatsiya menen (abıroy, sıylıq yamasa jaza) háreketlenetugin studentlerdiń 67,2% ı sırtqı faktorlardıń tásiriniń tómenelewı menen sport aktivligin tómeneletedi yamasa tolıq toqtatadı (Johnson et al., 2023). Bul faktler studentlerdiń sport iskerligine bolǵan ishki motivatsiyasın qalıplestiriw zárúrliligi haqqında gúwaliq beredi.

Ball hám Nolte (2022) ózleriniń "Sport pedagogikasındaǵı motivatsiyalıq klimat" atlı jumısında, sport shınıǵıwlarında jaratılǵan psixologiyalıq atmosferanıń studentlerdiń motivatsiyalıq orientatsiyasına tásin izertlegen. Olardıń nátiyjelerine kóre, másele-baǵdarlı (task-oriented) klimat oqıwshılardıń fizikalıq aktivligin 43,6% ǵa, al ústilik-baǵdarlı (ego-oriented) klimat tek 18,9% ǵa arttırǵan. Bul izertlew pedagogtıń orta jaratıwshı háreketi qanshama ahmiyetli ekenligin tastıyıqlaydı.

Oraylıq Aziya regionı, sonıń ishinde Qaraqalpaqstan territoriyasında ótkerilgen regionallıq izertlewler (Sarsenbaev et al., 2023) sonı kórsetedi, joqarı oqıw orınları studentleriniń 58,4% ı sport iskerliginiń densawlıq ushın áhmiyetliligin túsınse de, tek 27,3% ı ǵana jeterli dárejede sport penen shuǵıllanadı. Jaslardıń sport motivatsiyasınıń tómenelegine tásir etiwshi faktorlar arasında materialıq-texnikalıq bazanıń jetkiliksizligi (43,2%), waqıttıń jetispewshiligi (38,7%), qızıǵıwshılıqtıń joqlıǵı (35,9%) hám psixologiyalıq qorqınıshlar (fear of failure) (27,6%) ajratılǵan.

İzertlewshi Petrov (2023) studentler arasında ótkerilgen izertlewde jeke adam teoriiyasına tiykarlangan motivatsiyalıq modeldi usınǵan. Onıń modeline kóre, studentlerdiń sport iskerligine bolǵan motivatsiyasına tásir etiwshi tórt aspekt bar: 1) jeke basınıń isenim hám qadıriyatları (29,3%); 2) kompetentsiya sezimi (23,5%); 3) avtonomiyanı seziniwi (22,7%); 4) sotsiallıq

baylanıs (24,5%). Bul izertlewdiń nátiyjesi, studentlerdiń sport aktivligin rawajlandırıwda kompleksli pedagogikalıq-psixologiyalıq jantasıw kerek ekenligin kórsetedi.

Házirgi zamanagóy pedagogikalıq ámeliyatta tsifrlıq texnologiyalardı qollanıw menen studentler motivatsiyasını arttırıw mánisi artıp barmaqta. Yang hám Miller (2023) atlı alımlardıń izertlewlerine kóre, mobil qosımshalar hám geymifikatsıyanı dene tárbiyası sabaqlarına integratsiyalaw studentlerdiń qızıǵıwshılıǵın 37,6% ǵa arttırǵan. Bul tendentsiya, ásirese, Z hám Alpha áwladı wákılleri arasında ayrıqsha názarǵa ılayıq, sebebi olardıń 84,3% i sanlı texnologiyalardı sabaq protsesine kirgizilgenin qáleydi.

Sonıń menen birge, Nakamoto et al. (2023) ótkergen izertlewlerge kóre, studentler arasında jeke sport túrlerin (jas erkekler arasında jeke gúres túrlerin 38,2%, qızlar arasında yoganı 41,3%) tańlaw tendentsiyası artıp baratırǵanlıǵı bayqaladı. Bul tendentsiyanıń sebeplerin izertlewshiler studentlerdiń jeke individuallıq rawajlanıwǵa qızıǵıwshılıǵı esaplaydı. Sonlıqtan da, joqarı oqıw orınlarında sport motivatsiyasını rawajlandırıwda, ápiwayı fizikalıq aktivlikten góre, individuallıq sport túrlerine qızıǵıwshılıq payda etiw múmkinshiligin payda etedi.

Jáne bir áhmiyetli aspekt, universitet pedagogları arasında studentlerdiń sport motivatsiyasını rawajlandırıw boyınsha kompetentsiya dárejesin arttırıw máselesi. Ahmed hám Rahimov (2023) tárepinen ótkerilgen izertlew sonı kórsetedi, joqarı oqıw orınlarında dene tárbiyası hám sport muǵallimleri arnaqlı psixologiya bagdarında tolıq tayarlıqqa iye emes, tek 23,7% muǵallım studentler sport motivatsiyasını arttırıw boyınsha qosımsha tayarlıqlardan ótken.

Bul izertlew pedagoglar arasında psixologiyalıq bilim hám uqıplıq dárejesin kótetiw zárúrligine gúwalıq beredi.

Usı izertlew jumısı ushın eki etaplı metodologiyalıq dizayn ámelge asırıldı.

1. İzertlew dizaynı hám qatnasıwshılar

Birinshi etapta, studentlerdiń sport iskerligine motivatsiyasını anıqlaw maqsetinde, úyrenilip atırǵan mäseleniń házirgi jaǵdayın anıqlaw ushın izertlew ótkerildi. İzertlewge bir joqarı oqıw orınlarınń 452 studenti (jaslardıń ortasha jası – $20,3 \pm 1,8$) qatnastı. Olardıń 237-si (52,4%) qız bala, 215-si (47,6%) ul bala. Qatnasıwshılar 1-4 kurslardın alınǵan: 1-kurs - 124 student (27,4%), 2-kurs - 131 student (29%), 3-kurs - 109 student (24,1%), 4-kurs - 88 student (19,5%).

Ekinshi etapta, motivatsiyalıq intervetsiyanıń nátiyjeligin tekserip kóriw ushın eksperiment ótkerildi. Eksperiment 2-kurs studentleriniń arasında ótkerilip, 60 studentti qamtıdı. Olar eksperimentallıq topar ($n=30$) hám baqlaw toparına ($n=30$) bólingen. Eksperiment altı ay dawamında ótkerildi.

2. Maǵlıwmat jıynaw usılları

Studentlerdiń sport iskerligine motivatsiyasınıń dárejesin anıqlaw ushın tómendegi usıllar qollanıldı:

1. Anketa-soraw ótkeriwi. Studentlerdiń sport motivatsiyasınıń dárejesin anıqlaw ushın "Sport iskerligine motivatsiya sorawnaması" (SMS-II) (adapted from Pelletier et al., 2013) qollanıldı. Bul sorawnamanıń Kronbax alfa koeffitsienti 0,87 bolıp, jeterli ishki konsistentsiyanı kórsetedi.

2. Pedagogikalıq baqlawlar. Sabaq waqtında studentlerdiń aktivligin analizlew ushın pedagogikalıq baqlawlar ótkerildi, arnawlı bahalaw kriteriyaları islep shıǵılǵan.

3. Antropometriyalıq kórsetkishler. Studentlerdiń fizikalıq aktivliginiń dárejesin anıqlaw ushın antropometriyalıq jallaw usılları qollanıldı: bul boyınsha nátiyjelerin dokumentlestirdi.

4. Motivatsiyalıq intersiya. Eksperimentallıq toparğa motivatsiyalıq intervensiya qollanıldı, onıń ishinde:

Másele-baǵdarlı klimat jaratıw

Student tańlaw erkinligin beriwdi támiyinlew

Jeke progrestin bayqaw sistemasın jaratıw

Sanlı texnologiyalardı (mobil qosımshalar) integratsilaw

Jeke sport túrlerin tańlaw múmkinshiligin beriw

3. Statistikalıq analiz

Jıynalǵan maǵlıwmatlar SPSS 26.0 (IBM, USA) statistikalıq programması járdeminde analiz qılındı. Motivatsiya dárejesindeki ózgerislerdi anıqlaw ushın t-test hám dispersiyalıq analiz (ANOVA) usılları qollanıldı. Jınıs, kurs hám sport túri baylanısların anıqlaw ushın korrelatsiyalıq analiz (Pearson r) isletildi. Statistikalıq áhmiyetlilik dárejesi $p < 0.05$ dep belgilendi.

Solay etip, qollanılǵan metodologiya kompleksli jantasıwǵa tiykarlangan bolıp, studentlerdiń sport iskerligine motivatsiyasınıń qalıplesiwi hám rawajlanıwınıń pedagogikalıq-psixologiyalıq ózgesheliklerin tolıq úyreniw imkaniyatın beredi.

Usı bólimde izertlew barısında alınǵan tiykarǵı nátiyjeler keltirilemen. Nátiyjeler izertlew dizaynına sáykes eki etapta bólinip, anıq statistikalıq maǵlıwmatlarǵa tiykarlangan.

Studentlerdiń sport iskerligi motivatsiyasınıń házirgi jaǵdayı

1.1. Sport motivatsiyasınıń ulıwma kórsetkishleri

Jıynalǵan maǵlıwmatlardıń statistikalıq analizi boyınsha, izertlewge qatnasqan 452 studenttiń sport iskerligine motivatsiyasınıń ulıwma kórsetkishleri 5-ballıq shkalada orta esap penen $3,24 \pm 0,78$ balldı quraydı. Bul orta dárejeden joqarılawdı kórsetedi. Biraq, motivatsiya dárejeleriniń bóliniwi túrli kategoriyalar boyınsha áhmiyetli dárejede ayırmashılıqtı kórsetedi (1-keste).

1-keste. Studentlerdiń sport motivatsiyasınıń dárejesi boyınsha bóliniwi

Motivatsiya dárejesi	Student sanı	Protsent
Judá joqarı (4,5-5,0)	47	10,40%
Joqarı (3,5-4,4)	129	28,50%
Orta (2,5-3,4)	156	34,50%
Tómen (1,5-2,4)	89	19,70%
Judá tómén (1,0-1,4)	31	6,90%

Studentlerdiń tek 38,9% i joqarı hám judá joqarı dárejede motivatsiyaǵa iye.

Qatnasıwshılardıń 1/4 bóliminen kóbiregi (26,6%) tómén hám judá tómén motivatsiya dárejesi menen sport aktivligin ámelge asıradı, bul olardıń sport iskerliginiń uzaq muddetli qalıplesiwi hám rawajlanıwı ushın jetkilikli emes.

1.2. Jınıs boyınsha motivatsiya dárejesi

Jınıs boyınsha bóleklengende, statistikalıq áhmiyetli ayırmashılıqlar bayqaladı ($p < 0,05$).

Er bala studentlerde sport motivatsiyası orta esap penen $3,48 \pm 0,82$ balldı quraydı, al qız studentlerde bul kórsetkish $3,02 \pm 0,71$ balldı quraydı. Bul ayırmashılıq 0,46 ballǵa teń bolıp, statistikalıq áhmiyetli ($t = 6,24$, $p = 0,001$) bolıp esaplanadı.

Ul studentler arasında joqarı hám judá joqarı motivatsiya dárejesi 48,4% ı quraydı, al qız studentler arasında bul kórsetkish 30,4% ға teń.

Tómen hám judá tómén motivatsiyanı ul studentlerdiń 19,1% ı, al qız studentlerdiń 33,3% ı kórsetken. Bul kórsetkishler jınıs baylanıslı motivatsiyalıq ayırmashılıqlardı joqarı dárejede kórsetedi. ú

1.3. Kurs boyınsha motivatsiya dárejesi

Sport motivatsiyasınıń kurslğa baylanıslı ózgerisiń analizi áhmiyetli tendentsiyanı ashıp berdi (1-súwret).

1-súwret. Kurslar boyınsha sport motivatsiyasınıń dárejesi.

Kurs	Motivatsiya ballı (orta esap)	Standart awısıw
1-kurs	3,72	±0,68
2-kurs	3,41	±0,71
3-kurs	3,05	±0,74
4-kurs	2,62	±0,79

Kurslar arasındagı ayırmashılıqlar statistikalıq áhmiyetli bolıp esaplanadı (ANOVA: $F = 42,36$, $p < 0,001$). Post-hoc analizi (Tukey HSD) bóymsha hár bir kurs arasındagı ayırmashılıqlar statistikalıq áhmiyetli ($p < 0,05$).

1-kurs studentleri menen 4-kurs studentleri arasındagı motivatsiya ayırmashılıgı 1,1 balldı quraydı, bul joqarı oqıw orınlarında oqıw dawamında sport motivatsiyasınıń áhmiyetli dárejede tóménlep baratırğanın kórsetedi. Bul nátiyjeler, joqarı oqıw orınlarında sportqa baylanıslı motivatsiyalıq jaǵdaydı jaqsılaw ushin, ásírese joqarı kurslarda qosımsha pedagogikalıq hám psixologiyalıq usıllar isleniwi kerekligin kórsetedi.

1.4. Sport motivatsiyasınıń tipi boyınsha bóliniwi

Sport motivatsiyasınıń tipleri boyınsha alınǵan nátiyjeler 2-kestede kórsetilgen.

2-keste. Sport motivatsiyasınıń tipleri boyınsha studentlerdiń bóliniwi

Motivatsiya tipi	Orta ball (5ballıq)	Protsent
İshki motivatsiya	2,86	28,30%
Identifikatsiyalanǵan	3,42	33,70%
Sırtqı motivatsiya	3,25	32,10%
Demotivatsiya	0,59	5,90%

İzertlew nátiyjelerine kóre, studentlerdiń ishki motivatsiyasınıń dárejesi (2,86 ball) identifikatsiyalanǵan hám sırtqı motivatsiya dárejesinen (3,42 hám 3,25 ball) tóménirek. Bul studentlerdiń sport iskerliginiń uzaq muddetli rawajlanıwı ushin qáwip tuwdıradı, sebebi ishki motivatsiya tómén bolǵan jaǵdayda, sırtqı motivatsiyalıq faktorlardıń tásiri joǵalǵan jaǵdayda, sport iskerligi tóménlewi múmkin.

1.5. Motivatsiyalıq barıerler

Studentlerdiń sport iskerligine tósqınlıq qılatuǵın barıerlerdi izertlew nátiyjesinde, tómendegi áhmiyetli faktorlar anıqlandı (3-keste).

3-keste. Sport iskerligine tósqınlıq qılatuǵın faktorlar

Barıer	Student sanı	Protsent
Oqıw júklemesiniń joqarılıǵı	216	47,80%
Waqıttıń jetispewshiligi	203	44,90%
Sport infrastrukturasınıń sheklengeniligi	167	36,90%
Motivatsiyanıń jetkilikisizligi	151	33,40%
Jeke kompetentsiya seziminiń tómengi	132	29,20%
Ekonomikalıq qıyınshılıqlar	113	25,00%
Nátiyjelerdiń kesh kórinıwi	98	21,70%
Jaslar arasında bárshe áliplilik	76	16,80%

Studentlerdiń sport iskerligine tósqınlıq qılatuǵın eń áhmiyetli barıerler oqıw júklemesiniń joqarılıǵı (47,8%) hám waqıttıń jetispewshiligi (44,9%) bolıp esaplanadı. Bul kórsetkishler pedagogikalıq jantasıw arqalı studentlerge effektivli waqıt bólistiriwdi úyretiw hám oqıw protsessinde sport aktivligi ushın jeterli waqıt hám orın ajıratıw zárurligin kórsetedi.

2. Motivatsiyalıq intervatsiyanıń nátiyjeligin bahalaw

2.1. Eksperimentallıq hám baqlaw toparları arasındaǵı ayırmashılıqlar

Altı ay dawamında ótkerilgen motivatsiyalıq intervatsiya eksperimentiniń nátiyjeleri, eksperimentallıq hám baqlaw toparları arasında áhmiyetli statistikalıq ayırmashılıqlardı kórsetedi (4-keste).

4-keste. Eksperiment aqırında eksperimentallıq hám baqlaw toparları boyınsha statistikalıq kórsetkishler

Kórsetkish	Eksperimentallıq topar	Baqlaw toparı	Ayırmashılıq	p-mánisi
Ulıwma motivatsiya (5-ballıq)	4,18±0,64	3,26±0,71	0,92	0,001*
İshki motivatsiya	3,97±0,58	2,85±0,63	1,12	0,001*
Sırtqı motivatsiya	3,65±0,72	3,29±0,68	0,36	0,043*
Sabaqlarǵa qatnasıw (%)	89,6±7,4	74,2±12,5	15,4	0,001*
Sport iskerliginen qanaatlanıw	4,31±0,52	3,27±0,68	1,04	0,001*
Fizikalıq kórsetkishler indeksi	7,23±1,12	5,48±1,34	1,75	0,001*

*Eskertiw: * - statistikalıq áhmiyetli ayırmashılıq ($p < 0,05$)

Keltirilen maǵlıwmatlardan kórinip turǵanıday, qollanılǵan motivatsiyalıq interventsia eksperimentallıq toparda ulıwma motivatsiya dárejesin 4,18 ballǵa shekem arttırǵan, bul baqlaw toparındaǵı 3,26 ball menen salıstırǵanda áhmiyetli dárejede joqarı (+0,92 ball, $p = 0,001$).

Ásirese áhmiyetli ózgeris ishki motivatsiyanıń rawajlanıwında bayqaladı.

Eksperimentallıq toparda ishki motivatsiya 3,97 ballǵa jetken, bul baqlaw toparındaǵı 2,85 balldan 1,12 ballǵa joqarı ($p = 0,001$). Bul kórsetkish, qollanılǵan pedagogikalıq-psixologiyalıq jantasıwlar studentlerdiń ishki motivatsiyasın rawajlandırıw ushın nátiyjeli ekenligin kórsetedi.

Sonday-aq, sabaqlarǵa qatnasıw kórsetkishi eksperimentallıq toparda 89,6% ǵa jetti, bul baqlaw toparınıń kórsetkishinen 15,4% ǵa artıq. Fizikalıq kórsetkishler indeksi boyınsha da eksperimentallıq topar 7,23 ballǵa jetip, baqlaw toparınan 1,75 ballǵa joqarı kórsetkishti kórsetti.

2.2. Motivatsiyalıq usıllar nátiyjeliginiń salıstırmalı analizi

Qollanılǵan motivatsiyalıq usıllardıń nátiyjeligin bahalaw ushın, hár bir usıldıń studentlerdiń motivatsiyasına tásiiri analizlendi (2-súwret).

2-súwret: Motivatsiyalıq usıllardıń nátiyjeliginiń salıstırmalı kórsetkishleri

Motivatsiyalıq usıl	Orta effektivlik ballı (5-ballıq)	Stud. % (usıldı joqarı bahalawshı)
Jeke progrestiń bayqaw sisteması	4,37	78,30%
Avtonomlı tańlaw múmkinshiligi	4,21	73,60%
Raqamlı texnologiyalardı qollanıw	4,12	69,40%
Másele-baǵdarlı klimat	3,98	65,70%
Jeke sport túrlerin tańlaw múmkinshiligi	3,86	62,50%

Tablistadan kórinip turǵanıday, eń joqarı nátiyjeli motivatsiyalıq usıl - jeke progrestiń bayqaw sisteması (4,37 ball) bolıp esaplanadı. Studentlerdiń 78,3% 1 usı usıldıń effektivligin joqarı bahaladı. Avtonomlı tańlaw múmkinshiligin beriw (4,21 ball) hám raqamlı texnologiyalardı qollanıw (4,12 ball) usılları da joqarı nátiyjelerdi kórsetti.

2.3. Demografik faktorlarǵa baylanısh nátiyjeler

Demografik faktorlarǵa baylanısh motivatsiyalıq interventsia nátiyjeligin analiz etkenimizde, mına nárese bayqaladı: motivatsiyalıq intervetsiyanıń effekti jinsqa, kursqa hám basqa demografik faktorlarǵa qaramay, barlıq studentler ushın effektiv. Biraq, jinsqa baylanısh bazı bir parıqlar bayqaladı. Qız studentlerde motivatsiyalıq intervatsiyanıń eń effektiv usılları raqamlı texnologiyalardı qollanıw (4,25 ball) hám jeke sport túrlerin tańlaw múmkinshiligin beriw (4,14 ball) bolsa, al ul studentler ushın jeke progrestiń bayqaw sisteması (4,53 ball) hám másele-baǵdarlı klimat (4,17 ball) eń joqarı effektivlikti kórsetti.

3. Ózgerme faktorlar analizi

Korrelatsiyalıq analiz nátiyjesi, sport motivatsiyası menen áhmiyetli baylanısları anıqladı:

1. Kompetentsiya sezimi menen motivatsiya arasında kúshli korrelatsiya: $r = 0,68$, $p < 0,001$

2. Avtonomiya (erkinlik) sezimi menen motivatsiya arasında kúshli korrelatsiya: $r = 0,61$, $p < 0,001$

3. Sotsiallıq baylanis sezimi menen motivatsiya arasında ortasha korrelatsiya: $r = 0,49$, $p < 0,01$

4. Oqıw júklemesi menen motivatsiya arasında teris korrelatsiya: $r = -0,53, p < 0,01$

5. Waqt resursları menen motivatsiya arasında teris korrelatsiya: $r = -0,57, p < 0,001$

Bul kórsetkishler, pedagogikalıq-psixologiyalıq jantasıwları qáliplestiriwde qanday faktorlarǵa kóbirek itibarlı boladı demek qáliplestiriw ushın áhmiyetli.

Eń kúshli korrelatsiya kompetentsiya sezimi menen bayqaladı ($r = 0,68$), demek, studentlerge kompetentsiya seziwin arttırıwǵa qaratılǵan usıllar eń joqarı nátiyjeni beriw múmkinligi joqarı.

Solay etip, eksperiment nátiyjeleri, pedagogikalıq-psixologiyalıq jantasıwlar studentlerdiń sport iskerligine motivatsiyasın arttırıwda áhmiyetli rol oynaydı dep juwmaq jasawǵa múmkinlik beredi. Qollanılǵan usıllar kompleksi studentlerdiń motivatsiyasın arttırıw menen birge, fizikalıq aktivlik dárejesin hám sport aktivliginen qanaatlanıwın da arttırıwǵa alıp keledi.

Studentlerde sport iskerligine bolǵan motivaciyanı qáliplestiriw hám rawajlandırıw - olardıń fizikalıq, ruwxıy hám psihologiyalıq rawajlanıwına tikkeley tásir etiwshi áhmiyetli faktor. Bul maqalada sportqa bolǵan qızıǵıwshılıqtı arttırıwda pedagogikalıq qatnaslar, psihologiyalıq faktorlar hám individual ózgesheliklerdiń óz-ara baylanıslılıǵı tallandı. Izertlew nátiyjeleri sonı kórsetedi, sportqa bolǵan motivaciyanı kúsheytiw ushın studentlerdiń ishki mıtájlikleri, qızıǵıwshılıqları, jeke tájiriybeleri hám sociallıq ortalıqtı esapqa alǵan halda, maqsetli hám sistemalı qatnas zárúr. Oqıtıwshı hám psihologlar arasındaǵı birge islesiw, motivaciyalıq metodlardan kompleksli paydalanıw, sport iskerligin xoshametlew - studenttiń belsendi qatnasıwın támiyinlewshi tiykarǵı faktorlar sıpatında belgilendi. Juwmaqlap aytqanda, sport iskerligine baylanıslı motivaciyanı pedagogikalıq-psixologiyalıq jaqtan durıs shólkemlestiriw tek ǵana fizikalıq tayarlıqtı emes, al sociallıq beyimlesiwshenlik, erk-ıqrar sıpatları hám salamat turmıs tárizin de qáliplestiredi.